

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Gazdasági és Pénzügyi Intézet
Regionális Gazdaságtan Tanszék

Doktori Iskola vezetője:
DR. SZÉLES GYULA
az MTA doktora

Témavezető:
DR. SARUDI CSABA
közgazdaságtudományok kandidátusa

A REGIONÁLIS FEJLŐDÉS MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI AZ
EURÓPAI UNIÓBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Készítette:

NYÁRINÉ BUDVIG ANITA

KAPOSVÁR

2005.

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEI

A disszertáció *a regionális fejlődés meghatározó tényezőivel* foglalkozik az Európai Unióban (EU) és Magyarországon.

A fejlődés Európán kívül, az EU-ban és Magyarországon is az érdeklődés homlokterébe került napjainkban. Az EU integráció gazdasági sikere megkérdőjelezhetetlen és korunk kihívásai - a gazdasági verseny, a globalizáció és a biztonságot oly nagymértékben fenyegető terrorizmus elleni küzdelem – akarva - akaratlanul is arra készítették és készítetik a tagállamokat, hogy egyre szorosabbá vonják együttműködésüket.

A távolság és a tér szerepe átalakult. A globalizáció hatására formálódó gazdaságokban egyik legmarkánsabb folyamat, a lokalizáció erősödése figyelhető meg. Európa fejlődésében a térnek mindig is kitüntetett szerepe volt. A kontinens különböző térségeit behálózó és az azokat egybekapcsoló gazdasági tevékenységek telepítési feltételeitől függően a növekvő fejlődési periódusokban a dinamikus régiók geográfiai elhelyezkedése változott. A fejlődés eltérő mértéke és minősége miatt azonban egyenlőtlenségek alakultak ki Európában.

Milyen tényezők határozzák meg az egyenlőtlenségek kialakulását és egy terület fejlettségi állapotát? Ezek között milyen ok - okozati összefüggések mutathatók ki? Mely eszközök segítik vagy torzítják a regionális fejlődést? És végezetül mely területek tekinthetők fejlettnak és fejletlennek? Ezekre a kérdésekre keresem a válaszokat értekezésemben.

A disszertáció megírásának *célja*, hogy a regionális fejlődést meghatározó tényezőket az EU-25 254 régiójában meghatározza, azokat elemezze és csoportosítsa statisztikai módszerek alkalmazásával (klaszter - analízis, faktor - analízis). A kapott eredmények tükrében felvázolja az EU-25 2002. évi regionális fejlettségi állapotát, amely alapján meghatározható a fejlett, közepesen fejlett és az elmaradott területek elhelyezkedése. Az értekezés további célja, hogy - a regionális fejlettséget bemutató modell alapján - javaslatot tegyen a fennálló regionális problémák megoldására.

Célom továbbá annak vizsgálata is, hogy a két leendő tagállam - Románia és Bulgária - csatlakozása, milyen mértékben befolyásolja majd az EU regionális

fejlettségi szintjét, és milyen kiegészítő intézkedéseket von majd maga után az újabb bővülés.

A célkitűzés megvalósítása érdekében az alábbi feladatokat végeztem el értekezésemben:

- Az EU régióinak *gazdasági fejlettségi szintjének* elemzése, hisz a bruttó hazai termék (GDP) a terület gazdaságának „értékteremtő erejét” fejezi ki.
- Az *infrastrukturális ellátottság* és az *emberi erőforrások* minőségének bemutatása, mivel a fizikai infrastruktúra fejlettsége és a munkaerő által felhalmozott tudás, és képességek meghatározó fontosságúak a regionális gazdasági struktúrák alkalmazkodása és versenyképessége szempontjából.
- Az emberi tőke minősége szorosan kapcsolódik a *kutatási és fejlesztési (K+F)* tevékenység színvonalának alakulásához, ezért a K+F tevékenységre fordított kiadások és a régiók versenyképessége közötti összefüggések szemléltetése is meghatározásra kerül, mert ez segít feltárni a K+F területén fennálló regionális különbségeket.
- Az egyes régiók *magántőke - beruházásokat vonzó képessége* a szerkezeti megújulás alapját képezheti. A szerkezeti átalakuláshoz és a sikeres felzárkózáshoz nélkülözhetetlen a külföldi beruházások vonzása, mert egy régió így jut magas színvonalú technológiához, korszerű termékekhez, marketingismeretekhez. Rá kívánok mutatni arra, hogy a beruházók döntéseiknél elsősorban az infrastrukturális háttérrel és az emberi tőke minőségét veszik figyelembe, a kedvező tényezők kombinációját, tehát nem egyetlen tényezőt mérlegelnek.
- A regionális fejlettségbeli különbségek kialakulásában a *periférikus földrajzi fekvés* és a *környezet minősége* is döntő tényező, ezért ezen adottságoknak a vizsgálata is céljaim között szerepel.
- Egyes régiók fejlődését a *nemzetgazdasági környezet* is jelentős mértékben meghatározza, mert befolyásolhatja a fejlődés irányait és lehetőségeit, ezért e tényező ismertetése is szerepel az értekezésben.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A dolgozat felépítése a Ph.D. Doktori Szabályzat utasításait követi. Vizsgálataimat az EU-15-re és 213 régiójára, az új 10 tagállamra és 41 régiójára továbbá a két tagjelöltre, Romániára és Bulgáriára és 14 régiójára terjesztettem ki. Összességében 268 régiót vontam be a regionális fejlődést meghatározó tényezők vizsgálatába.

Vizsgálataimat szekunder adatokra alapoztam. A statisztikai elemzések kiinduló pontjait képező alapadatok az EU Statisztikai Hivatala (Eurostat) és a magyar KSH kiadványokból, továbbá az Internet adatgyűjteményeiből kerületek kiválasztásra.

A disszertáció célja, hogy egy helyzetértékelést ismertessen meg az olvasóval a sokaság egy ismerv szerinti osztályozási módszereit követve, amely ismeretében már sor kerülhetett új regionális uniós modellek felvázolására faktor- és klaszter - analízis segítségével. E módszerek többváltozós matematikai - statisztikai eljárások, melyek mérhetővé teszik az összetett fogalmakat. A faktor analízis célja, hogy a vizsgálatban figyelembe vett összes megfigyelt változót mesterségesen előállított, ún. főkomponens-változók egy csoportjával helyettesítse. Azért volt szükségem a faktor - analízisre (pl. az emberi erőforrás vizsgálatát bemutató fejezeteknél), mert e módszer eredményeként olyan új, komplex változók számíthatóak, amelyek kapcsolatban vannak a kiinduló adatokkal, azokkal mérhető a korrelációjuk, és így azonosítható a tartalmuk is. A másik statisztikai módszer, amit igénybe vettem a klaszter - analízis. E módszer segítségével megoldható a megfigyelési egységek csoportba sorolása. Ezt a módszert alkalmaztam a közlekedési és távközlési infrastruktúra, a humán erőforrás, a GDP és az innováció vizsgálatakor.

Az „Eredmények” fejezetben vizsgált regionális fejlődést meghatározó tényezők a következők:

- Az Eurostat adatbázisára támaszkodva *regionális szinten* vizsgálható tényezők:
 - GDP
 - Emberi erőforrás és a humán tőke
 - Infrastruktúra
 - Közlekedési infrastruktúra

- Társadalmi infrastruktúra és a turizmus
 - Kutatási és fejlesztési tevékenység és az innováció
- Az Eurostat adatbázisára támaszkodva *országos szinten* vizsgálható tényezők:
 - Infrastruktúra
 - Energia
 - Távközlési infrastruktúra
 - Külföldi tőke
 - Nemzeti juttatások szerepe
- Eurostat adatbázisára támaszkodva *nem* vizsgálható tényező:
 - Környezet minősége

Mindezekből következik, hogy a regionális fejlettségi modell főtenyezői a GDP, az emberi erőforrás, a közlekedési infrastruktúra, a társadalmi infrastruktúra és a turizmus, a kutatási és fejlesztési tevékenység, melléktényezői a légi és a tengeri közlekedés. E két utóbbi tényezőt azért tartottam fontosnak, mert véleményem szerint a regionális fejlődést meghatározza a terület földrajzi elhelyezkedése és az ebből származó versenyelőnyök és hátrányok.

A regionális fejlettség meghatározásához pontozásos módszert alkalmaztam. A regionális fejlődést meghatározó 5 fő (GDP, szárazföldi infrastruktúra, emberi erőforrás, innováció, turizmus és társadalmi infrastruktúra) és 2 melléktényező (tengeri és légi közlekedés) alapján soroltam be a területeket. A főtenyezőknél a legjobban fejlett klaszterbe sorolt régió 3 pontot kapott, míg a melléktényezők esetében 1 pontot adtam. A kétféle változócsoportot azért különböztettem meg, mert a főtenyezők esetében a csoportokba történő besorolás több változó eredményeként jött létre, tehát nagyobb az információtartama, míg a melléktényezők esetében a változó önmagában a csoportosító tényező is.

A dolgozat megírása a rendelkezésre álló Microsoft Word szövegszerkesztő programcsomag változataival, az adatok rögzítése, táblázatok, diagrammok készítése a Microsoft Excel és a Power Point programcsomagokkal történt, míg a statisztikai elemzésekhez a Statistical Package for Social Sciences (SPSS 9,0) programcsomagot használtam fel.

3. EREDMÉNYEK

A regionális fejlődést meghatározó tényezők részletes vizsgálata után felállítható modell a 21. század küszöbén az EU-25-ben és a két tagjelölt országban érvényesülő fejlettségi állapotot tükrözi (1. táblázat).

1. táblázat: Az EU-27 regionális fejlettségi modelljének eredményközlő táblázata (2002)

Elért pontszám	Régiók száma	Fejlettségi szint	Térkép jelölés	Megoszlás (%)
15 pont	4 db	Nagyon fejlett	1.	1,50
14 pont	6 db	Nagyon fejlett	1.	2,23
13 pont	19 db	Nagyon fejlett	1.	7,08
12 pont	22 db	Nagyon fejlett	1.	8,20
11 pont	42 db	Fejlett	2.	15,67
10 pont	44 db	Közepesen fejlett	3.	16,41
9 pont	31 db	Közepesen fejlett	3.	11,56
8 pont	30 db	Közepesen fejlett	3.	11,19
7 pont	27 db	Elmaradott	4.	10,07
6 pont	17 db	Elmaradott	4.	6,34
5 pont	15 db	Nagyon elmaradott	5.	5,59
4 pont	10 db	Nagyon elmaradott	5.	3,73
<i>Málta:</i>	1 db	Nincs adat		0,37
Összesen:	268 db			99,94

Forrás: saját számítások (az eredeti adatok forrás: www.europa.eu.int/comm/eurostat)

Négy régió esetében (*Bécs, Brüsszel, Noord - Brabant és Limburg*) tapasztalhatók kimagasló értékek. Ezeket a „*csúcsfejlett régiókat*” követi 6 igen fejlett régió, amelyek kevésbé vannak elmaradva előző társaiktól. Ebből 2 szintén Hollandiában található (Friesland, Zuid - Holland), 2 az Egyesült Királyságban (Greater Manchester, Merseyside), 1 Belgiumban (Vlaams Brabant) és ide tartozik Luxemburg egész területe. A *legfejlettebb 51 db régióból* 4 Ausztriában, 6 Belgiumban, 4 Németországban, 3 Spanyolországban, 1 Finnországban, 4 Franciaországban, 3 Olaszországban, 10 Hollandiában, 1 Svédországban, 1

Csehországban, 12 Egyesült Királyságban található, továbbá ide sorolható Dánia és Luxemburg (1. térkép).

A tíz legelmaradottabb régió közé tartozik a bulgár Severozapaden, Seversn Tsentralen, Yugozapaden, a román észak - keleti és dél - nyugati régió, a magyar Dél - Alföld, a szlovák Vychodné, a lengyel Swietokrzyskie, a német Magdeburg és a görög Dytiki Makedónia. Összességében az elmaradott 69 régióból 5 Bulgáriában, 6 - 6 Németországban és Magyarországon, 15 Lengyelországban, 8 Romániában, 3 Szlovákiában, 5 Görögországban, 4 van Spanyolországban, Portugáliában, Olaszországban, és Csehországban, 1 Ausztriában és 2 az Egyesült Királyságban van, és ide tartozik még Lettország és Litvánia. A régiókból 26 található a volt EU-15 és 43 az új tagállamok területén.

A régiók közel 9%-a tekinthető nagyon fejletlennek, további 17%-a fejletlennek. Ez azt jelenti, hogy regionális fejlettség szempontjából a régiók 26%-a tekinthető a kritikus szint alattinak. Nagyon fejlett területek a statisztikai egységek 19%-át, míg a fejlettek 15%-át adják.

Az EU-27 összes területének 26%-a fejlett, 40%-a közepesen fejlett, és 34%-a fejletlen. A fejlett területeken lakik a lakosság 38%-a, közepesen fejletten 30%-a, míg a fejletleneken közel 32%-a él. A fejlett területek adják az összterület legkisebb hányadát, viszont a lakosság legnagyobb része lakik ezeken a területeken. Ezért a népsűrűség itt tekinthető legmagasabbnak, 107,16 fő/km², a közepes kategóriában 56,24 fő/km², a legrosszabb szinteken 66,92 fő/km² a mutató értéke (2. táblázat).

2. táblázat: A fejlettségi szintek megoszlása terület és népesség alapján (2002)

Csoportok	Terület (ezer km ²)	Megoszlás (%)	Népesség (millió fő)	Megoszlás (%)
1. Nagyon fejlett régiók	405,16	9,30	72,19	22,77
2. Fejlett régiók	720,69	16,65	48,46	15,25
3. Közepesen fejlett régiók	1719,18	39,71	96,69	30,49
4. Elmaradott régiók	1009,44	23,36	67,70	21,38
5. Nagyon elmaradott régiók	474,95	10,97	31,65	9,99
Málta	0,33	0,01	0,39	0,12
Összesen:	4329,75	100,00	317,08	100,00

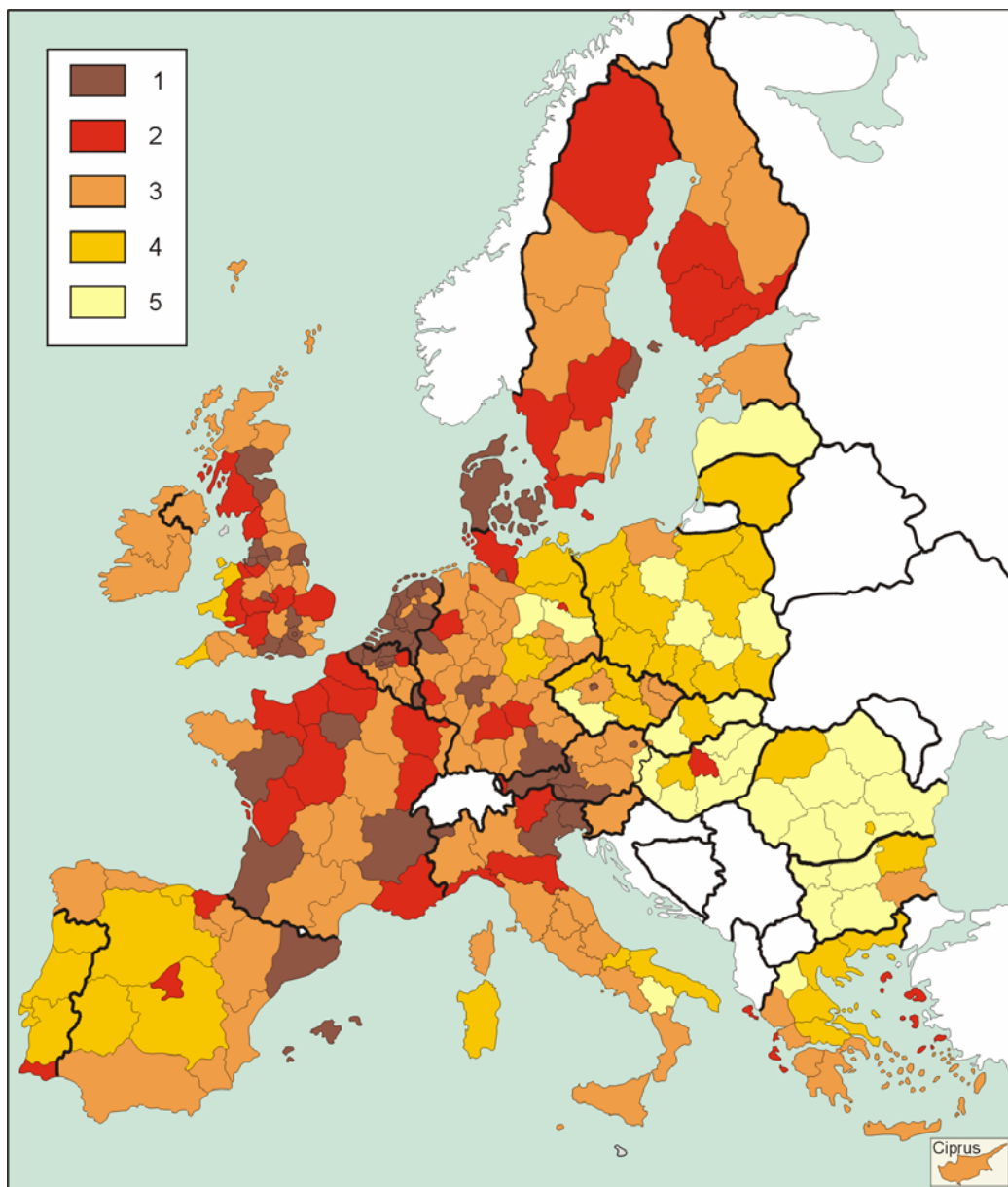
Forrás: saját számítások (az eredeti adatok forrás: www.europa.eu.int/comm/eurostat)

Magyarország regionális fejlettségére vonatkozó konklúziók:

- *Közép - Magyarország* régiója hazai tekintetben a legfejlettebb. Az EU-25 viszonylatában azonban „csak” a fejlett kategóriába (2. kategória) tartozik.
- A következő fejlettségi szinten a *Közép - Dunántúl* van, de az EU régióihoz viszonyítva a fejletlen kategóriába (4. kategória) tartozik.
- *Nyugat - Dunántúl, Dél - Dunántúl, Észak - Magyarország, Észak – Alföld és Dél - Alföld* a nagyon fejletlen csoportba (5. kategória) tartozik.

1. térkép: Az EU-27 regionális fejlettségi állapotát bemutató modell (2002)

2.

Jelmagyarázat: 1. nagyon fejlett régiók, 2. fejlett régiók, 3. közepesen fejlett régiók, 4. elmaradott régiók, 5. nagyon elmaradott régiók

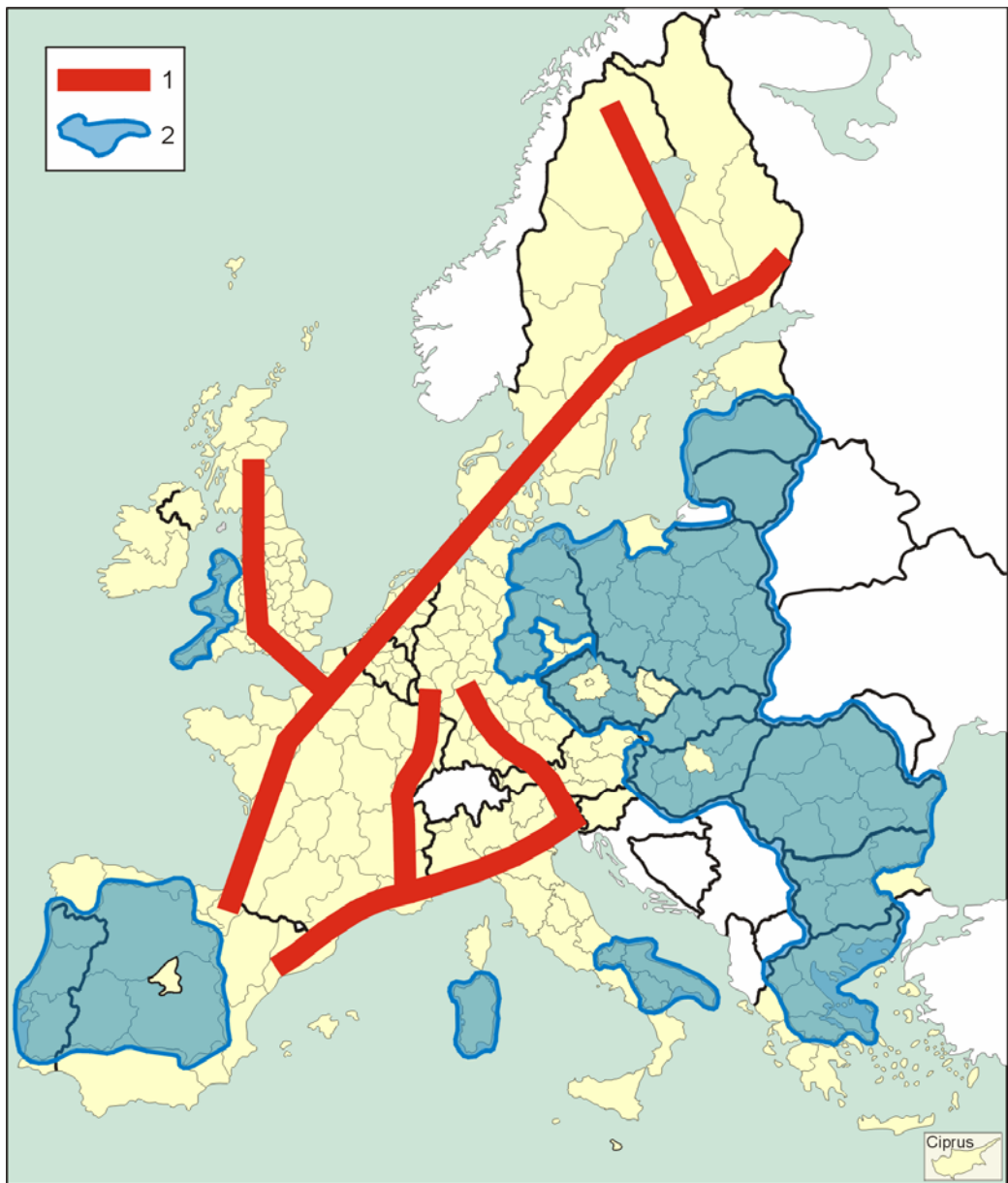
Forrás: saját számítások alapján saját szerkesztés (az eredeti adatok forrás: www.europa.eu.int/comm/eurostat)

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az EU-27 regionális fejlettségi - modellje alapján levonható konklúziók:

- A nagyon fejlett (1) és fejlett (2) régiók a vizsgált 5 főtenyező és 2 melléktényező alapján jól elkülönülő tengelyek mellett alakultak ki. A 2 fő fejlődési vonalat a 2. térkép ábrázolja.
- Az első Finnország déli részétől indul, átszeli Svédország déli régióit, Dániát, Németország északi, tengerparti területeit, Hollandiát, Belgiumot, Franciaország északi és nyugati egységeit és végül betör a spanyol Pais Vasco régióba. Két leágazását figyeltük meg Finnországból Svédország Övre Norrland területe felé, a másik pedig leágazik az Egyesült Királyságba.
- A másik tengely a kontinens déli részén húzódik keresztül. Ez elindul a spanyol Cataluña régióból kelet felé a tengerparton, végigvonul az észak - olasz, tengerparti területeken, egészen a szlovén határig. Ennek is 2 mellékágát tapasztaltam. A dél francia Provence - Alpes - Côte d'Azur régióból északi irányba tartó egyenes a francia keleti területeken vág keresztül, majd átszeli Luxemburgot és behatol a nyugat - német térségbe. A másik vonala a tengely végétől indul - szintén északi irányba - Ausztria nyugati területein keresztül egészen a német Damstadt régióig.
- A fő tengelyektől 8 távolabb fekvő fejlett terület is lokalizáltam. Ezek általában fővárosok és régiójuk, melyek a következők: Madrid, Bécs, Prága, Berlin, Budapest, a portugál Algarve régió és a görög Ionia Nisia és a Voreio Aigaio.
- A elmaradott (4.) és a nagyon elmaradott (5.) területi egységek is jól körülírhatók a vizsgált mutatók tükrében. A 2. térkép ábrázolja a kelet - európai „amőbát”. Ez magába foglalja az újonnan csatlakozott tagállamok (kivételek Észtország, Ciprus, Szlovénia) és a 2 tagjelölt teljes területét, továbbá kiterjed Görögország nagy részére (kivételek a szigetek és a nyugati parton fekvő szárazföldi területek).
- Még 3 kisebb „amőbát” sikerült körülhatárolnom, az egyiket a dél - olasz régióknál, majd a középső spanyol területek és Portugália egész területe alapján, és egyet az angol nyugati partmenti peremterületeknél.

2. térkép: Az EU fejlett régióinak elhelyezkedésének „tengelye” és a fejletlen régiók „amőbája”

Jelmagyarázat: 1. fejlett régiók elhelyezkedésének tengelye 2. a fejletlen régiók „amőbája”

Forrás: saját számítások alapján saját szerkesztés (az eredeti adatok forrás: www.europa.eu.int/comm/eurostat)

7. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A disszertációmban a kiválasztott mutatók alapján meghatároztam, értékeltem és külön modelleztem a regionális fejlődést meghatározó fő tényezőket az EU jelenlegi és várható tagállamaiban és régióiban. A modellek kialakítása során faktor - és klaszter - analízist alkalmaztam, és saját eredményeimet térképeken ábrázoltam.

Modelljeim:

- Bruttó hazai termék regionális modell
- Emberi erőforrás regionális modell
- Szárazföldi infrastruktúra regionális modell
- Távközlési-infrastruktúra országos modell
- Idegenforgalom és a társadalmi infrastruktúra regionális modell
- Innovációs regionális modell
- EU-15 nemzeti közkiadás modell

2. A statisztikai adatbázisra támaszkodva elsőként elemeztem és hasonlítottam össze az EU-25 254 db régióját és vontam be az elemzésbe a két leendő tagállam – Bulgária és Románia – 14 db régióját a regionális fejlettsége alapján.

3. A mutatók eredményeinek összesítése után felállítottam az EU-27 regionális fejlettségét bemutató modelljét. A vizsgálataim eredményei megmutatták, hogy az általam vizsgált mutatók alapján az EU fejlett régiói két fő tengely mellett helyezkednek el, míg a fejletlen területek „amőbaszerű” alakzatokat vesznek fel.

4. Megállapítottam, hogy a megvizsgált mutatók alapján fejletlen területek az újonnan csatlakozott tagállamok, továbbá a 3 déli volt kohéziós ország bizonyos régiói, és az angliai nyugati peremvidék területei.

5. Javaslatot tettem arra, hogy milyen intézkedéseket kellene bevezetnie, támogatnia az EU strukturális politikájának, amellyel segíthetné a fenn említett elmaradott területek felzárkózását.

6. Kitértem a regionális fejlődést meghatározó tényezők vizsgálata során Magyarország régióira. Azokat elemeztem az általam kialakított összetett mutatók alapján. Az elemzés eredményeként lehetőségem adódott, hogy rangsoroljam a területi egységeinket fejlettségi állapotuk szerint, majd összehasonlítsam az EU-26 261 régiójával és felhívjam a figyelmet régióink súlyos, strukturális hiányosságaira.

6. JAVASLATOK

A 2002. évi fejlettségi állapot bemutatása után megfogalmazható „kihívások”:

1. *Infrastruktúra*

- A csatlakozott és a csatlakozásra váró országokban integrálni és korszerűsíteni kell a közúti és vasúti hálózatokat, hogy a jelenlegi tagországok hálózataival hatékony összeköttetés épüljön ki.
- Javítani kell ezekben a tagországokban a kapcsolatokat a transz-európai hálózatokkal, hogy azokból minden régió maximálisan profitálni tudjon.
- Fejleszteni kell a határon átlépő és a tranzit utakat, elsősorban az új tagállamok között a kereskedelmi forgalom ösztönzése és elősegítése érdekében, mert hosszú távú gazdasági fejlődésük csak így biztosítható.
- Fejleszteni kell a rövid utakra való tengeri hajózást, amely kiváltképp fontos a perifériális régiók és a szigetek esetében, ugyanakkor javítani kell a különböző közlekedési ágazatok közötti összeköttetést.
- Az EU közúti beruházásainak egy részét át kell csoportosítani a vasútra és a hajózásra.
- Stratégiát kell kidolgozni a külső régiók megközelíthetőségének és az európai kontinenssel való összeköttetések javítására, mert ez nem szerepel a transz-európai hálózatok prioritásai között.
- Ki kell alakítani az európai kapcsolati hálót, főként a telekommunikációs és energia – szolgáltatási kapcsolatok javításával.

2. *Emberi erőforrás*

- Növelni kell a foglalkoztatottságot az EU egész területén, amelynek során nagy hangsúlyt kell fektetni új munkalehetőségek megteremtésére, növelni kell a munka termelékenységét és minőségét.
- Meg kell teremteni a befogadó munkaerőpiacot, amelyben alacsony a munkanélküliség és a foglalkoztatáshoz jutásban jelentkező társadalmi és regionális különbség.

- Humántőkébe való beruházás növelése, az iskolai végzettségi szint javítása is fontos szerepet kell, hogy kapjon az EU politikájában.
- Főként az újonnan csatlakozott országokban bővíteni kell a szakmai továbbképzést és sokkal szélesebb körben hozzáférhetővé kell tenni az élethosszig tartó tanulás lehetőségét.
- Ki kell használni a nők potenciális gazdasági aktivitását, főleg az EU-15 területén. Ennek érdekében a megfelelő társadalmi infrastrukturális létesítményeket célszerű megteremteni.
- Több ember számára kell vonzóvá tenni a munkavállalást, s megelőzni a munkaerő piacról való korai kilépést, melyet a kifizetődő munkavállalással, megfelelő munkarenddel érhetnének el.
- Meg kell oldani azon emberek foglalkoztatási potenciáljának a növelését, akik számára nehéz a munkaerő piacra bekerülni, és munkahelyüket megtartani, mint pl. fogyatékosok, etnikai kisebbség, migránsok.

3. Innováció

- Szorosabb kapcsolatokat kell kialakítani a kutatási intézmények és az ipari vállalatok között. Javítani kell a finanszírozáshoz és a know-how-hoz való hozzáférés lehetőségét.
- Többet kell áldozni a K+F tevékenység működtetésére, hisz az innováció a kulcsa a tudáson alapuló gazdaságnak.
- Meg kell szüntetni a nagy regionális különbségeket a vállalati K+F-i kiadások terén. Főleg az újonnan csatlakozott tagállamokban lenne szükség az innovációs potenciál növelésére.

7. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

1. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

A, IDEGEN NYELVEN TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

- Tütő, E. – Sarudi, Cs.- **Nyáriné, A. B.:** Possibilities of Hungary Regarding the EU Accession-The National Development Plan of Hungary. In:Agriculturea conspectus scientificus. 2003.09.23-26. Porec 311-315. p.

- **Nyáriné, A. B.** – Bokorné T. K.: Die Rolle der Provinz in Ungarn und in der Europäischen Union-oder was kann in der EU und in Ungarn als Provinz angesehen werden? Distributed Paper of the International Workshop „Large farm Management“ IAMO Germany, Halle, 2003. nov. 26-28. (CD)

- **Nyáriné, A. B.** – Sarudi, Cs. – Marton, I. – Molnár T. – Barna. K. – Tütő, T.: Determinative factors of regional development. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA) nemzetközi konferencia. Debrecen, 2003.04.01-02. 339.p. (CD)

B. MAGYAR NYELVŰ TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

- **Nyáriné Budvig A.** - Sarudi Cs. - Marton I.: A vidékfejlesztés lehetőségei az EU csatlakozás után. V. Nemzetközi Élelmiszertudományi Konferencia. Szeged, 2002. 10. 25. 44.p. (CD)

- **Nyáriné Budvig A.** - Sarudi Cs. - Marton I. - Molnár T. - Barna K. - Tütő E.: Hazánk vidékfejlesztésének a támogatása az EU integráció tükrében. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA) nemzetközi konferencia. Debrecen, 2003.04.01-02. 340.p. (CD)

- **Nyáriné Budvig A.** - Sarudi Cs.-Marton I.-Molnár T.-Barna K.-Tütő E.: Hazánk vidékfejlesztésének lehetőségei a csatlakozás előtti és utáni időszakban. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA) nemzetközi konferencia. Debrecen, 2003.04.01-02. 163.p. (CD)

- **Nyáriné Budvig A.** - Sarudi Cs. - Marton I. - Molnár T. - Barna K. - Tütő E.: Hazánk vidékfejlesztésének a támogatása az EU integráció tükrében. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA) nemzetközi konferencia. Debrecen, 2003.04.01-02. 340.p. (CD)
- **Nyáriné Budvig A.** - Bokorné Kitanics T.: A vidék jelentősége Magyarországon és az Európai Unióban-avagy mit tekintünk vidéknek Magyarországon és az EU-ban? VI. Nemzetközi Élelmiszertudományi Konferencia, Szeged, 2004. 05. 20-21. 222.o.(CD)

C. PROCEEDINGEK

- **Budvig A.** - Marton I.: A regionális fejlődés meghatározó tényezői az EU-ban és Magyarországon. Wellman Oszkár Tudományos Találkozás. Hódmezővásárhely, 2002. aug. 26. 87.p. (CD)

2. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT EGYÉB PUBLIKÁCIÓK

A. IDEGEN NYELVEN TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

- Szakály, Z. – Sarudi, Cs.- Máthé, A. - Szente, V. - **Budvig A.:** Interaction of organic agriculture, rural development and environment protection. In: Acta Agraria Kaposváriensis. 2002. 6. 2. 43-50. p.
- Tütő, E – Sarudi, Cs. - **Nyáriné A. B.** – Kertész, P.: Der Nationale Entwicklungsplan und die Operativprogramme. In. Acta Scientiarum Socialium. 2003. 14. 107-114.p.
- Sarudi, Cs. – **Nyáriné, A. B.:** Neue Aufgaben und Möglichkeiten in der Landentwicklung. In. Acta Agraria Kaposváriensis.2004.XVII. pp.79-94.

B. MAGYAR NYELVŰ TELJES TERJEDELEMBEN MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

- Marton I.- Sarudi Cs. - **Nyáriné Budvig A.:** A termálturizmus a szezonhosszabítás szolgálatában. XLIV. Georgikon Napok. Stabilitás és Intézményrendszer az agrárgazdaságban. Tudományos konferencia. Keszthely, 2002. 09. 26-27. 108. p. (CD)

- Molnár T. - Barna K. - **Nyáriné B. A.** - Marton I. - Tütő E.: A települések fejlettségének vizsgálata. In. Acta Scientiarum Socialium. 2003. 14. 53-61.p. (CD)
- Marton I. - **Nyáriné Budvig. A.** - Sarudi Cs.: Fejlettségbeli különbségek a Balaton Régió part menti és határtelepülései között. Georgikon Napok. Új stratégiák az agrárgazdaságban. EU csatlakozás 2004. Keszthely, 2003.09.25-26. 175.p. (CD)
- Marton I. - **Nyáriné Budvig A.** - Sarudi Cs. - Tosetto A.: „Part-politika” a partmenti települések helyzeti előnyei a háttértelepülésekkel szemben. II. Erdei Ferenc Tudományos Konferencia. Kecskemét, 2003. augusztus 28-29. 321-325. o. (CD)
- Molnár T. - Barna K. - **Nyáriné Budvig A.:** A gazdasági-társadalmi fejlettség településszintű vizsgálata. Georgikon Napok. Új stratégiák az agrárgazdaságban. EU csatlakozás 2004. Keszthely, 2003.09.25-26. 176.p. (CD)
- Tütő E. - Sarudi Cs. - **Nyáriné Budvig A.** - Marton I. - Molnár T.- Barna K.: Regionális szintek, valamint érdekérvényesítésük az EU-ban. Agrárgazdaság, vidékfejlesztés és agrárinformatika az évezred küszöbén (AVA) nemzetközi konferencia. Debrecen, 2003.04.01-02. 346.p. (CD)